Smart Against Ageism

ATMINTINĖ

ATSAKAS Į SENĖJIMO PROBLEMĄ

Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

TURINYS

Įvadas 4
Kokia jūsų nuomonė? 5
Kas yra diskriminacija dėl amžiaus? 6
Kas yra normalu? 7
Eidžizmo poveikis vyresnio amžiaus žmonėms 9
Darbo rinka 11
Sveikata 17
Slauga ir priežiūra 21
Sprendimų ir įveikimo strategijos 24
Ką galime padaryti? 25
Nuorodos 30

Autoriai

Marcel Neumann, Jesper Schulze

Nacionalinių ataskaitų autoriai

Šis sąvadas parengtas remiantis nacionalinėmis ataskaitomis.

Bulgarija: Kalina Ekova, Irina Ilieva, Petya Nikolova

Nyderlandai: Willeke van Staalduinen

Lietuva: Edita Satienė

Portugalija: Carina Dantas, Natália Machado, Juliana Louceiro

Vokietija: Marcel Neumann, Jesper Schulze, Karin Stiehr

Padėka

Dėkojame visiems respondentams, kurie maloniai sutiko su mumis pasidalyti savo istorijomis. Jų vardai ir kai kurie bruožai buvo pakeisti, siekiant apsaugoti jų anonimiškumą. Taip pat norėtume padėkoti ekspertams, kurie sutiko su mumis pabendrauti ir pateikė įžvalgų apie nacionalinius ypatumus.

Autorinės teisės (c) 2022 Smart Against Ageism

Šiam leidiniui taikoma tarptautinė licencija Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 (CC BY-SA 4.0).

Įvadas

Eidžizmas yra plačiai paplitusi, bet nepakankamai ištirta problema. Paprastai jis suprantamas kaip nevienodas požiūris į žmones ir jų diskriminacija dėl amžiaus. Diskriminacija paliečia įvairaus amžiaus žmones, tačiau daugiausia nukenčia vaikai ir jaunimas, taip pat vyresnio ir labai senyvo amžiaus žmonės. Diskriminaciją sąlygoja tokie veiksniai kaip stereotipai, teisinės nuostatos, žmogų supanti aplinka ir jų sąlygojami apribojimai ir atskirtis.

„Išmaniai prieš diskriminaciją dėl amžiaus" (Smart Against Ageism) projekte daugiausia dėmesio skiriame vyresnio amžiaus žmonių grupei ir norime didinti informuotumą apie diskriminacijos dėl senyvo amžiaus problemą. Šiuo tikslu projekto partnerių šalyse – Portugalijoje, Nyderlanduose, Lietuvoje, Bulgarijoje ir Vokietijoje – atlikome dokumentų analizę ir kalbinome vyresnio amžiaus žmones apie jų patirtį tose srityse, kur dažniausiai pasireiškia diskriminacija dėl amžiaus. Šis dokumentas parengtas remiantis antrinio tyrimo rezultatais.

Kviečiame pasinaudoti šia atmintine, kurioje paprastai ir suprantamai pateikiama diskriminacijos dėl amžiaus tema. Šią atmintinę projekto eigoje papildys skaitmeninė mokymosi platforma ir kita medžiaga, kurią rasite projekto tinklalapyje www.saa-game.eu.

Kokia jūsų nuomonė?

Eidžizmas, kaip ir kitos diskriminacijos formos, labai susijusi su stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis. Matydami tam tikras žmogaus savybes, mes nusprendžiame koks tai žmogus. Mes mąstome kategorijomis ir įsivaizduojame žmones kaip tam tikros vienalytės grupės narius. Šia atmintine siekiame keisti šabloniską mąstymą. Per pateiktus konkrečius pavyzdžius, atskleidžiančius unikalias žmonių stiprybes ir silpnybes, norus ir poreikius, skatiname pažvelgti į vyresnius žmones giliau, plačiau ir atviriau. Mūsų tikslas – parodyti vyresnį amžių ne kaip trūkumą, o kaip konkretaus žmogaus unikalų gyvenimo tarpsnį.

Į šį rinkinį įtraukėme keletą temų diskusijoms. Skirkite šiek tiek laiko joms apmąstyti ir daugiau pažinti savo pačių idėjas ir prielaidas apie amžių. Klausimus taip pat galite aptarti su draugais ir pasidalyti savo asociacijomis.

Kas yra diskriminacija dėl amžiaus?

Galbūt esate patyrę, kad dėl jūsų amžiaus su jumis elgiamasi nemaloniai arba kitaip nei su kitais. Galbūt galite prisiminti situacijas, kai su jūsų pažįstamais žmonėmis buvo taip elgiamasi. Tai galėjo nutikti gydytojo kabinete, viešajame transporte arba prekybos centre. Jei taip, galbūt jau esate susidūrę su diskriminacijos dėl amžiaus reiškiniu.

Eidžizmo terminas taip pat naudojamas apibūdinti situacijas, kai žmonėms dėl jų amžiaus užkertama galimybė naudotis tam tikromis paslaugomis ar funkciniais fizinės aplinkos elementais. Viename iš Kelno universiteto tyrimų teigiama, kad diskriminacija dėl amžiaus yra plačiai paplitusi ir daro žalingą poveikį vyresnio amžiaus žmonių sveikatai. „Vyresnio amžiaus žmonėms diskriminacija dėl amžiaus yra kasdienis iššūkis“ (Kelno universitetas 2022 m.).

Eidžizmo apibrėžimas

„Eidžizmas - tai stereotipai (kaip mes mąstome), išankstinis nusistatymas (ką mes jaučiame) ir diskriminacija (kaip mes elgiamės), nukreipta į kitus ar save dėl amžiaus“. (Pasaulio sveikatos organizacija 2022 m.)

Kas yra normalu?

Gyvendami kartu visuomenėje sutinkame daugybę skirtingų žmonių, turinčių individualių savybių, stiprybių ir poreikių. Tai, kas vieniems gali būti lengva užduotis, kitiems – didžiulis iššūkis. Tokius skirtumus lemia įvairūs veiksniai, pavyzdžiui, išsilavinimas, pajamos, kilmė, gyvenamoji vieta, amžius ar fizinis sudėjimas. **Paprastai ne vienas veiksnys yra lemiamas, o individualią situaciją sukuria įvairių veiksnių derinys.**

Viešojoje erdvėje susiduriame su situacijomis, kurios atsiranda dėl šabloniškų sprendimų. Jos atsispindi teisės aktuose, paslaugose arba viešojoje ir privačioje infrastruktūroje. Geras pavyzdys – miesto statiniai. Nors daugumai žmonių laiptai ir laiptų aikštelės nėra iššūkis ir kasdieniame gyvenime jie beveik jų nepastebi, bet fizinę negalią turintiems žmonėms laiptai gali būti didžiulė kliūtis, sukurianti atskirtį. Viešaisiais tualetais dažniausiai savarankiškai negali naudotis nei vaikai, nei žmonės neįgaliųjų vežimėliuose. Tokių pavyzdžių galima rasti daug. Fizinė aplinka planuojama ir kuriama sveikiems suaugusiesiems žmonėms. Aplinkos, paslaugų ir informacijos prieinamumo visiems klausimai keliami jau seniai, bet ne visose srityse jie sprendžiami pakankamai efektyviai ir greitai.

Su reglamentavimu susijęs pavyzdys: daugelyje šalių savanoriškam darbui nustatytas amžiaus cenzas, dėl kurio daug vyresnio amžiaus žmonių, vis dar norinčių dalyvauti savo bendruomenės ir visuomenės gyvenime, negali savanoriauti.

Daugelyje Europos šalių darbas yra svarbus žmogaus padėčiai visuomenėje ir savigarbai. Deja, bedarbiai, neįgalieji, taip pat vyresnio amžiaus žmonės dažnai nuvertinami dėl to, kad neturi apmokamo darbo, arba net laikomi našta visuomenei. Pavyzdžiui, vienoje apklausoje beveik 61 proc. respondentų nurodė manantys, jog ilgalaikiai bedarbiai patogiai gyvena visuomenės sąskaita (Heitmeyer 2008: 25). SAA projekto partneriai siekia didinti informuotumą apie šią problemą ir sutelkia dėmesį į visų žmonių vertingumą, nepriklausomai nuo jų padėties ar poreikių.

SHAFE ir Net4Age-Friendly

SHAFE Foundation

Smart Healthy Age-Friendly Environments

Europos lygmeniu vykdomi keli projektai, kuriais siekiama sukurti vyresnio amžiaus žmonėms palankią aplinką. COST programos mokslo ar technologijų plėtros projektas NET4Age-friendly ir SHAFE tinklas skatina tarpdisciplininį požiūrį ir novatoriškas koncepcijas, susijusias su amžiui palankios aplinkos kūrimu.

https://shafe.eu/ /

https://www.net4age.eu/

Savanoriškas darbas ir artimųjų slauga, kuria dažniausiai užsiima moterys, paprastai yra neapmokami ir mažiau pastebimi. Vyresnio amžiaus moterys, o vis dažniau ir vyrai, daug laiko skiria anūkų priežiūrai, padėdami savo vaikams derinti šeimą ir darbą (Eurostatas 2019b: 154). Taigi, vyresnio amžiaus žmonės atlieka svarbų vaidmenį prisidėdami prie neformalios vaikų priežiūros, kuri dažnai šeimai, o ypač vienišiems tėvams, yra sunkiai prieinama.

Šiose srityse vyresnio amžiaus žmonės yra nepakeičiami, tačiau politikai ir visuomenė nepakankamai tai vertina. Priešingai, vyresnio amžiaus žmonės dažnai susiduria su situacijomis, kuriose jiems nelieka nieko kito, kaip tik prisiimti globėjo vaidmenį, pavyzdžiui dėl asmeninių nuostatų ar visuomenės normų.

Reikia pabrėžti, kad pateiktais pavyzdžiais nesiekiama įrodyti vyresnio amžiaus žmonių vertingumo. Tai tėra bandymas paneigti stereotipus ir jokiu būdu nereiškia, kad eidžizmas neliečia tų, kurie teikia tam tikrą ekonominę naudą.

Eidžizmo poveikis vyresnio amžiaus žmonėms

Diskriminuojantis elgesys ir požiūris gali turėti įvairių neigiamų pasekmių diskriminaciją dėl amžiaus patiriantiems asmenims. Jie blogiau save vertina, užsisklendžia, nebedalyvauja aktyviai socialiniame gyvenime. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) teigia, kad eidžizmas gali lemti prastesnę fizinę ir psichinę sveikatą, didesnę izoliaciją ir vienatvę, finansinį nesaugumą, apskritai prastesnę gyvenimo kokybę ir net trumpesnę gyvenimo trukmę (PSO 2022).

Siekiant sužinoti diskriminaciją dėl amžiaus patiriančių žmonių patirtis, projekto partnerių šalyse buvo atlikti 6–8 kokybiniai interviu. 65 metų ir vyresnių žmonių buvo klausiama apie jų kasdienę patirtį, kai jie jautėsi nuvertinti arba su jais buvo elgiamasi netinkamai. Interviu rezultatai panašūs į dokumentinio tyrimo rezultatus. Respondentai teigė, kad jautėsi pažeminti ir įžeisti dėl diskriminuojančių veiksmų ir pareiškimų, jautė bejėgiškumą ir pyktį.

Nepakankamas diskriminacijos dėl amžiaus suvokimas

Pagal tyrimų apie diskriminaciją dėl amžiaus duomenis būtų galima teigti, kad eidžizmo atvejų nėra daug. Tačiau daugelio ekspertų nuomone šie skaičiai neatspindi tikrovės.

Visoje Europoje atliktame tyrime (Europos Komisija 2019 m.: 75) respondentų buvo klausiama, kaip plačiai, jų manymu, paplitusi diskriminacija dėl amžiaus. Portugalijoje ir Prancūzijoje per 54 proc. respondentų teigė, kad ji yra labai paplitusi, tuo tarpu Vokietijoje tik 20 proc. respondentų nurodė, kad tokia diskriminacija yra. Apklausos rodo, kad lyginamosiose Europos šalyse skiriasi žmonių informuotumas apie diskriminaciją dėl amžiaus.

Manytina, kad visuomenėje nusistovėjęs požiūris į vyresnius žmones ir mažas jautrumas šiai problemai lemia, kad diskriminuojanti praktika laikoma norma. Dėl to įtariama, kad apie daugybę diskriminacijos dėl amžiaus atvejų tiesiog nepranešama.

Interviu su vyresnio amžiaus žmonėmis parodė, kad eidžizmas stipriai įtakojo respondentų savigarbą. Keli respondentai atsakė, kad vien dėl savo amžiaus jie atsisakė tam tikros socialinės veiklos, pavyzdžiui, šokių, nors ši veikla jiems patiko.

Hermina, 86 metai

Hermina viena gyvena buvusiame žinybiniame daugiabutyje nedideliame mieste. Privatizuojant butus, vienas kaimynas nesąžiningai privatizavo bendro naudojimo plotą ir ten įrengė sūnui kambarį muzikavimui . Už Herminos buto sienos garsiai muzikuojama dieną ir vėlai vakare. Nuolatiniai garsai Herminą vargina, todėl ji skundėsi policijai, kreipėsi į savivaldybę. Niekas nepadėjo. Kaimynas pasakė, kad kvailos neadekvačios senės niekas neklausys. Hermina pagalvojo, kad kaimynas tikriausiai buvo teisus.

Kontekstas

Daugelis vyresnio amžiaus žmonių, kaip ir Hermina, yra įpratę, kad su jais elgiamasi nepagarbiai arba į juos nežiūrima rimtai. Pati Hermina, atrodo sutinka, kad jos poreikiai ir nusiskundimai gali būti ignoruojami dėl jos amžiaus. Taigi, ji perima ir neigiamus stereotipus. Šis reiškinys pastebėtas visose šalyse projekto partnerių atliktuose tyrimuose ir lemia neigiamą vyresnio amžiaus žmonių savęs suvokimą ir vertinimą. Dėl to vyresnio amžiaus žmonės mažiau pasitiki savo veiksmais ir gali pasitraukti iš socialinio gyvenimo.

Klausimai savirefleksijai

Kaip įsivaizduojate Herminą? Ar Hermina yra nevilty atsidūrusi moteris, kuri kenčia nuo kaimyno keliamo triukšmo ir yra palikta viena su savo problema? O gal ji veikiau yra žmogus, neleidžiantis jaunimui mėgautis muzika ir primygtinai reikalaujantis tradicinės tvarkos?

Pagalvokite apie tai. Koks Herminos įvaizdis jums iškyla prieš akis? Ar tikite Herminos istorijos versija? Gal manote, kad iš tikrųjų situacija yra kitokia? Kokios patirties esate turėję ir kaip tai jus veikia?

Darbo rinka

Darbo rinkoje vyresnio amžiaus žmonės neturi tokių pačių galimybių kaip jų jaunesni kolegos. Atlikti tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus darbuotojai yra diskriminuojami per įdarbinimo procesą, darbo vietoje, pavyzdžiui, dėl kitų asmenų elgesio, taip pat priimant sprendimą, kada išeiti į pensiją (UNECE 2019: 3). Šiuos diskriminacinius veiksmus dažniausiai lemia stereotipinis įsivaizdavimas apie vyresnio amžiaus darbuotojus. Viena vertus, vyresnio amžiaus darbuotojai yra patikimesni ir labiau atsidavę, tačiau, kita vertus, kai kurie yra ne tokie produktyvūs, mažiau efektyvūs, kartais nebesugeba ar nenori išmokti naujų dalykų (JT EEK 2019: 5). Šiuo klausimu Europos Komisija surinko tam tikrus duomenis per specialią Eurobarometro apklausą. Nustatyta, kad apie 70 proc. respondentų mano, jog žmonės netenka darbo dėl to, kad vyresnio amžiaus darbuotojams nesuteikiama galimybė mokytis darbo vietoje arba kad darbdaviai į juos žiūri nepalankiai (Europos Komisija 2012 m: 47).

Panašius duomenis gavome apklausę vyresnio amžiaus žmones šio projekto tyrime. Daugelis mūsų kalbintų žmonių taip pat patyrė diskriminaciją dėl amžiaus darbe. Dauguma iš mūsų, ko gero, pirmą kartą susiduriame su diskriminacija dėl amžiaus darbo rinkoje. Darbinės veiklos pabaiga ir pensinio amžiaus pradžia yra labai simboliškas gyvenimo etapas, ir šiame etape daugelis žmonių pirmą kartą suvokia, kad laikomi senais.

Joana, 65 metai

Joana gyvena dideliame mieste ir dirba procesų vadove. Kai jai sukako 65 metai, įstaigos vadovybė jai pranešė, kad jos darbo sutartis nebus pratęsta. Jai buvo suteikta galimybė įsidarbinti kitoje įmonėje, tačiau ten ji gautų gerokai mažesnį atlyginimą, todėl toks pasiūlymas Joanai nebuvo patrauklus. Jai labai patiko jos darbas, o ir jos grupės vadovas norėjo ją išlaikyti dar bent metus. Deja, Valstybės tarnybos įstatyme yra nuostata, jog pensinio amžiaus sulaukę žmonės negali dirbti valstybės tarnyboje.

Suzana, 83 metai

Suzana gyvena mieste ir dirba konsultante. Su savo įmone ji pasirašė dvejų metų terminuotą sutartį. Sutarčiai pasibaigus, jos vadovas norėjo ją priimti neterminuotam laikui, nes ji gerai dirbo. Tačiau tai buvo neįmanoma dėl įmonės vidaus taisyklių, reglamentuojančių darbuotojų amžių. Dabar Suzana yra savarankiškai dirbanti konsultantė įmonėje, nes, laikantis įmonės vidaus taisyklių, jos negalėjo įdarbinti nuolatiniam darbui.

Klausimai savirefleksijai

Užrašykite penkis žodžius, spontaniškai ateinančius į galvą pagalvojus apie vyresnio amžiaus darbuotojus.

Ar jūsų užrašyti žodžiai turi daugiau teigiamų ar neigiamų požymių? Kokias savybes apibūdina šie požymiai?

Feliksas, 64 metai

Feliksas dirba dideliame mieste valstybinėje institucijoje. Vieną dieną jaunesni darbuotojai įsteigė specialų komitetą, į kurį dažnai kreipdavosi patarimo ir sulaukdavo departamento vadovybės paramos. Feliksas su vyresnio amžiaus kolegomis taip pat įkūrė panašią vyresnio amžiaus darbuotojų atstovybę, nes norėjo, kad į jų asmeninius rūpesčius taip pat būtų atsižvelgta. Kurdami šią atstovybę, jie kalbėjosi su vyresnio amžiaus darbuotojus. Keli darbuotojai pasakojo Feliksui ir jo kolegoms, kad jiems nebuvo suteikta galimybė mokytis dėl jų amžiaus. Vadovas manė, kad vyresnio amžiaus darbuotojo kvalifikacijos kėlimas yra pinigų ir laiko švaistymas, nes po 10–15 metų jis arba ji išeis į pensiją.

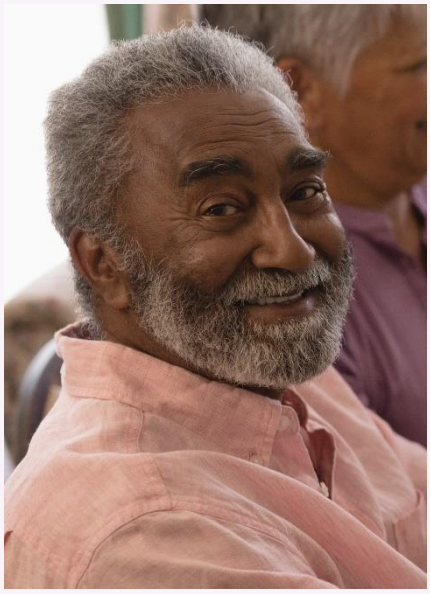

Darbo rinkos sprendimų strategijos

Darbo rinkoje jau yra keletas iniciatyvų ir programų, kuriomis sprendžiama diskriminacijos dėl amžiaus problema. Pavyzdžiui, Nyderlanduose Socialinių reikalų ministerija vykdo iniciatyvą, kuria atkreipiamas įmonių, skelbiančių diskriminuojančius pagal amžių darbo skelbimus, dėmesys į šią problemą. Kartu bendrovėms pateikiami patarimai, kaip to išvengti ateityje. Taip pat buvo parengtas darbo skelbimų tekstinio apipavidalinimo kontrolinis sąrašas, kuriuo siekiama užkirsti kelią diskriminacijos atvejams ateityje.

Diskriminacija darbo rinkoje

Darbo rinka – tai sritis, kurioje visose projektą įgyvendinančių organizacijų šalyse įvairiais lygmenimis pastebėta diskriminacija dėl amžiaus. Ji pastebima darbo skelbimuose, kuriuose nurodoma, kad ieškoma jaunų darbuotojų, kad ieškoma komandos nario jauname kolektyve arba vyresnio amžiaus žmonės tiesiog nekviečiami į darbo pokalbius. Atvejų tyrimai rodo, kad vyresnio amžiaus žmonės diskriminuojami tiek asmeniniu, tiek sisteminiu lygmeniu. Kartais tai būna įmonės sprendimas atjauninti komandą, kad ji turėtų jaunatviškesnę perspektyvą ir požiūrį, arba vidaus teisės aktais nustatomi amžiaus apribojimai. Aiškios amžiaus ribos (pensinis amžius) nustatytos net teisės aktuose. Be to ir savanoriškoje veikloje gali būti amžiaus apribojimų, kuriuos respondentai kritikuoja.

Kasdienis gyvenimas

Taigi, eidžizmas pasireiškia visose asmeninio gyvenimo srityse, privačioje ir viešoje aplinkoje. Vyresnio amžiaus žmonės patiria diskriminaciją ir savo socialinėje aplinkoje, tarp draugų, kaimynų ar net šeimos narių (Bytheway et al. 2007: 67). Pavyzdžiui, vaikai bando tvarkyti savo vyresnio amžiaus tėvų dienotvarkę, net jei pagyvenęs žmogus vis dar jaučiasi pajėgus gyventi savarankiškai. Taip pat pasitaiko, kad draugas ar pažįstamas primeta stigmas, pavyzdžiui, kaip vyresnio amžiaus žmogui dera elgtis ar rengtis.

Matilda, 69 metai

Matilda neseniai išėjo į pensiją ir ėmė aktyviai savanoriauti. Moteris lengvai bendrauja, mėgsta lankytis vakarėliuose ir susitikti su draugais, bet jaučia tam tikrą nusivylimą dėl to, kad jaunesni žmonės ją diskriminuoja, kai ji nori eiti šokti ar prisijungti prie diskusijos. Ją labiausiai trikdo jaučiamas smerkimas, kad ji ieško naujų romantinių santykių. Kai kurie jos jaunesni draugai yra ne kartą sakę, kad ji yra per sena užmegzti naujus santykius, ypač su jaunesniais už save. Dėl tokio požiūrio ji jaučiasi labai nuliūdusi ir įžeista.

Ji nepateikia jokių pasiūlymų, ką būtų galima padaryti, kad tokių situacijų būtų išvengta, tačiau ragina jaunesnius žmones būti supratingesnius. Matilda nemano, jog nedraudžiama įsimylėti vien dėl to, kad esi vyresnis.

Liucija, 66 metai

Liucija gyvena Portugalijoje, dideliame mieste. Ji nusprendė ir sulaukusi pensinio amžiaus toliau dirbti biure, kad išliktų aktyvi ir turėtų galimybių bendrauti. Ji eina į darbą geros nuotaikos, rengiasi ryškiaspalviais jaunatviškais ir madingais drabužiais. Tačiau per pertraukas darbe ji girdi diskriminuojančias kolegų pastabas. Jie sako, kad ji atrodo juokingai ir turėtų rengtis pagal savo amžių.

Toks elgesys ją labai liūdina ir įžeidžia. Juk žmonės turėtų turėti galimybę rengtis taip, kaip nori, ir nesiklausyti pastabų apie tai. Nėra tam tikram amžiui skirtų aprangos stilių, žmonės yra skirtingi.

Klausimai savirefleksijai

Ką manote apie Liucijos ir Matildos elgesį? Ar pagalvojate: „Kaip gerai, kad jos abi turi tiek daug gyvenimo džiaugsmo?" O gal pagaunate save galvojant, kad toks elgesys jums neatrodo tinkamas?

Akimirką pagalvokite apie tai. Kokius jausmus sukelia šie pasakojimai ir kas jus erzina?

Pietas, 70 metų

Pietas iš Nyderlandų yra labai aktyvus savo socialinėje aplinkoje, nes rūpinasi kitais žmonėmis ir savanoriauja. COVID-19 pandemijai pasiekus piką, Nyderlandų televizijos laidoje vyksta vieša diskusija apie sveikatos priežiūros paslaugas ir keliamas klausimas apie medicinos paslaugų vyresnio amžiaus žmonėms mažinimą, kad būtų išgelbėta daugiau jaunų žmonių. Šioje diskusijoje per televiziją vyresnio amžiaus žmonės pavadinami „sena sausa mediena", todėl Pietas jaučiasi asmeniškai įžeistas. Toks pagyvenusių žmonių vertinimas jį labai supykdo ir jis parašo skundą televizijos kanalui.

Marija, 73 metai

Marija gyvena didmiesčio priemiestyje. Kartais, žiūrėdama televizorių, ji pastebi, kad vyresnio amžiaus žmonės reklamose dažniausiai vaizduojami ligoti ir paliegę, o tai, jos manymu, neatitinka tikrovės. Ji taip pat mato siužetus, kuriuose vyresnio amžiaus žmonės, pavartoję tam tikrų kremų ar vaistų, tampa visiškai kitokiais žmonėmis. Vienoje reklamoje vyresnio amžiaus moteris, kuriai skauda kelius, gali vėl šokti iš karto po to, kai pasitepa vaistiniu tepalu. Apskritai Marija jaučiasi, kad vyresnio amžiaus žmonių problemos ir jų sprendimų būdai neteisingai pateikiami, netinkamai interpretuojami viešojoje erdvėje.

Kas yra tinkama?

Diskriminacijos dėl amžiaus kontekste vis kartojasi žodis „tinkamas“. Tačiau kaip tai matuojama? Kas ir kam yra tinkama? Čia tampa aišku, kaip stipriai stereotipai ir įsitikinimai veikia žmonių gyvenimą (Bundeszentrale für politische Bildung 2014). Matildos ir Liucijos elgesį daugelis žmonių tikriausiai vertina kaip neatitinkantį jų amžiaus. Plačiai paplitęs įsivaizdavimas, kad vyresnio amžiaus žmonės yra gana pasyvūs ir laikosi nuošalyje. Vakarėlių organizavimas arba santykių ir fizinio artumo poreikis taip pat nesiejami su vyresnio amžiaus žmonėmis.

Šiuos įvaizdžius lemia įvairios priežastys, tačiau juos taip pat formuoja žiniasklaidoje ir reklamoje pateikiami vaizdai. Kai kurie mūsų tyrimo respondentai teigė, kad jie jaučiasi neteisingai vaizduojami žiniasklaidoje. Nei vaistai atjaunina žmones, nei visi seni žmonės yra ligoniai.

Pareiškimas / citata - Diskriminacija socialinėje aplinkoje

„Buvau per daug rūpestingas ir apsunkinau bei nuvarginau tėvus su savo pasiūlymais“ - Suaugęs asmuo, besirūpinantis vienu iš tėvų.

„Kyla pagunda nuspręsti už tėvus, žinant arba numanant, kas jiems geriau.“ – Tėvus prižiūrintis suaugęs asmuo.

Sveikata

Vyresnio amžiaus žmonių diskriminacijos kontekste sveikatos klausimas yra labai svarbus. Natūralu, kad vyresniame amžiuje ligos gali pasireikšti dažniau arba gali prireikti sveikatos gerinimo priemonių (BMBF 2022). Šie faktai apibendrinami įsitikinimuose ir sveikatos problemas imamos priskirti visiems vyresnio amžiaus žmonėms. Šiuo požiūriu senėjimas suvokiamas kaip laipsniškas nykimo procesas, kurio metu individualios sveikatos problemos „išnyksta“. Tai jau buvo įrodyta įvairiuose tarptautiniuose tyrimuose. Pavyzdžiui, naujausiuose tyrimuose paaiškėjo, kad, remdamiesi šiuo vyresnio amžiaus žmonių ir senėjimo stereotipu, medicinos studentai iš dalies mano, kad vyresnio amžiaus pacientų priežiūra yra mažiau įdomi studijų ir darbo sritis (plg. Higashi et al. 2012). Vyresnio amžiaus pacientų sveikatos priežiūra nukenčia ir dėl to, kad jie negali gauti tinkamų vaistų, nes pagyvenę žmonės kur kas mažiau įtraukiami į klinikinius tyrimus, kuriant naujus vaistus (plg. Cherubini et al. 2010).

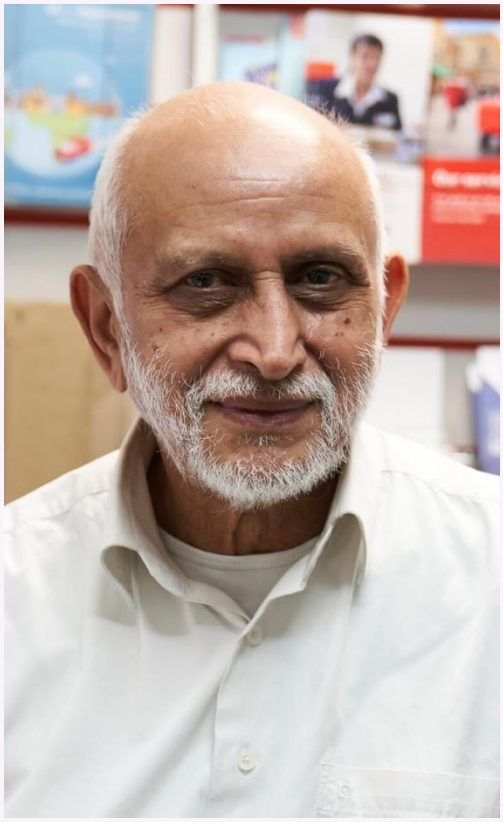

Markas, 65 metai

Markui skauda kirkšnį po to, kai pakėlė kažką sunkaus, ir jis mano, kad galėjo atsirasti išvarža, nes išgirdo traškesį. Jis kreipiasi į savo šeimos gydytoją. Po apžiūros gydytoja ir slaugytoja nustato, kad viskas gerai. Markas paprašo siuntimo pas antrinio lygio specialistą, kad būtų pateikta antra nuomonė. Šeimos gydytoja atsisako išrašyti siuntimą. Po ilgų ir atkaklių diskusijų Markas gauna siuntimą ir nuvyksta į ligoninę konsultacijai. Specialistas jį apžiūri ir nustato kirkšnies išvaržą, kurią reikia operuoti. Po operacijos specialistas pasiūlė Markui kreiptis, jei atsirastų kokių komplikacijų. Grįžęs namo po kurio laiko jis iš tiesų pajaučia, kad kažkas ne taip. Šeimos gydytojo kabinete jam liepiama užsiregistruoti kitai dienai. Vietoj to Markas iš karto vyksta į ligoninę. Marką apžiūrėjęs gydytojas nustato komplikaciją ir suteikia reikiamą pagalbą. Markas nesijaučia rimtai vertinamas savo šeimos gydytojos ir mano, kad tik jo paties atkaklumas padėjo jam išsaugoti sveikatą. Kitiems galbūt taip nepasisekė.

Monika, 69 metai

Monika neseniai išėjo į pensiją ir kreipėsi į gydytoją dėl pasikartojančių skausmų kairės kojos čiurnoje. Monikai papasakojus apie pasikartojančius simptomus, gydytoja pakomentuoja, kad tai normalu dėl senėjimo proceso, ir pasiūlo vartoti skausmą malšinančius vaistus.

Kai Monika pasiūlo išbandyti kitą gydymo metodą, kurį ji rado internete, gydytoja sako, kad tai nenaudinga, nes ji jau per sena tokiam gydymui. Monika dėl to labai įsižeidžia ir jaučiasi pažeminta, nes gydytoja ja nepasitiki ir net nesvarsto apie gydymo alternatyvas. Jai būtų patikę, jei gydytoja būtų įsiklausiusi į jos samprotavimus, o ne bandžiusi ja atsikratyti išrašydama nuskausminamųjų vaistų. Tai leido suprasti, kad jos sveikata verta mažiau nei jaunesnio žmogaus, todėl ji pasijuto bejėgė ir bevertė.

Klausimai

Šioje sudėtingoje situacijoje Markas nugalėjo ir rado jėgų atsilaikyti. Kita vertus, Monika turėjo pasiūlymą dėl savo gydymo, bet nebuvo išgirsta. Po to ji pasijuto bevertė ir bejėgė. Įsivaizduokite, kad jiedu apsikeistų situacijomis. Kokios galėtų būti pasekmės?

Trumpai pagalvokite apie tai. Abu jie yra beveik vienodo amžiaus. Kokie dar veiksniai čia galėtų būti svarbūs ir aktualūs jiems abiem?

Kontekstas

Marko istorija yra pavyzdys to, ką patiria daugelis žmonių, nepriklausomai nuo jų amžiaus. Savo medicininių tyrimų rezultatams įvertinti reikia gero sveikatos raštingumo, pažinti ir jausti savo kūną ir, svarbiausia, reikia atkaklumo kilus abejonėms dėl diagnozės. Vyresnio amžiaus žmonės šioje situacijoje yra ypač pažeidžiami. Su jais nesidalinama naujausia sveikatos mokslo informacija, abejojama jų nuomone apie savo ligą, o skausmas vertinamas kaip normali senėjimo proceso dalis. Kartu su vyresnio amžiaus žmonių nepasitikėjimu ir baime, tai gali turėti rimtų pasekmių sveikatai.

Barbara, 77 metai

Barbara gyvena dideliame mieste. Ji fiziškai labai aktyvi, prižiūri savo nedidelį sodą, lanko sporto užsiėmimus ir padeda sunkiai judantiems kaimynams. Barbara puikiai pažįsta savo kūną ir jo signalus.

Barbara susirgus, dukra nuvežė ją pas gydytoją, nes įtarė, kad tai kažkas rimtesnio nei peršalimas. Gydytoja patarė dukrai liepti mamai tiesiog kurį laiką pailsėti ir net neapžiūrėjo Barbaros. Tada Barbara pasijuto taip, tarsi jos nebūtų kabinete, jautėsi nuvertinta ir pažeminta, nes ji puikiai pažįsta savo kūną ir puikiausiai geba pasakyti savo nuomonę.

Daugialypė patirtis

Marko, Monikos ir Barbaros patirtis su gydytojais labai panaši. Nors tai nėra išskirtiniai žmonės, jų patirtis yra specifinė. Visų trijų gydytojai savo pacientus laiko senais, o tai sąmoningai ar nesąmoningai daro įtaką jų gydymui. Galbūt gydytojai daro prielaidą, kad skausmas yra senatvės dalis, o gal jie turi išankstinį nusistatymą, kad vyresnio amžiaus žmonės įsivaizduoja ligas. Negalime tvirtinti, bet labai tikėtina, kad tam tikri stereotipai čia atlieka savo vaidmenį. Be to, Monika ir Barbara yra moterys, Markas - vyras. Tai, kas iš pradžių skamba banaliai, taip pat sukelia tam tikrų nuostatų ir stereotipų. Ar Markui buvo lengviau pasiekti savo, nes tai įprasta vyrams? Ar abiejų moterų pozicija buvo labiau gynybinė? Ar Monika gailisi, kad yra moteris? O gal tai neturi nieko bendra su lytimi? Vėlgi, mes to tiksliai nežinome. Tačiau šių klausimų kėlimas ir mąstymas apie tai, kokią įtaką tai daro žmonių gyvenimui, yra svarbus žingsnis, siekiant suvokti šiuos tris asmenis kaip asmenybes, ir kovoti su visų formų eidžizmu.

Diskriminacija sveikatos priežiūros sektoriuje

Sveikatos priežiūros sektoriuje pasitaiko įvairių diskriminacijos formų. Mūsų apklaustieji pasakoja, kad į juos nebuvo žiūrima rimtai, jiems nebuvo skiriamas reikiamas gydymas arba, kaip pateiktame pavyzdyje, jiems teko susitaikyti su įžeidžiančiais medikų pasakymais. Vyresnio amžiaus žmonės dažnai mano, kad jų sveikata vertinama mažiau nei jaunesnių žmonių, nes gydytojai dažnai neskiria pakankamai laiko vyresnio amžiaus pacientams. Mūsų respondentai taip pat manė, kad gydytojai nevertino jų nuomonės ir sprendimų, atkalbinėdami juos nuo gydymo ar operacijų, arba visai jų neinformuodami dėl gydymo.

Be to, mūsų respondentai nurodė, kad daugelis vaistų dažnai netinka ar net yra pavojingi vyresnio amžiaus žmonėms, tačiau vis tiek yra išrašomi. Taip yra todėl, kad vyresnio amžiaus žmonėms

nepakankamai atstovaujama farmakologiniuose tyrimuose. Vyresnio amžiaus žmonės beveik niekada neįtraukiami į klinikinius tyrimus, todėl jiems kylanti rizika ir šalutinis poveikis tikrinami nepakankamai arba visai netikrinami. Medicinos moksle jau kelerius metus vyksta karštos diskusijos šiuo klausimu (plg. Cherubini et al. 2010). Be to, vyresnio amžiaus žmonių gydymą medikai gali laikyti neįdomiu (plg. Higashi et al. 2012), todėl tik nedaugelis jų specializuojasi gerontologijoje, apimančioje ne tik su senėjimo procesu susijusių ligų gydymą, bet ir organizmo senėjimo priežastis, mechanizmą, reiškinius ir tam įtaką darančius socialinius bei kultūrinius veiksnius. Taigi, vyresnio amžiaus žmonėms ne tik nepakankamai atstovaujama ir nepakankamai taikoma tinkama gydymo metodika, bet ir trūksta specialistų gydytojų, pasiruošusių tokių pacientų gydymui. Sveikatos priežiūros sektoriuje pastebimas eidžistinis mąstymas ir elgesys tarpasmeniniame lygmenyje, o taip pat matoma diskriminacija dėl amžiaus sisteminiame lygmenyje, kai vyresnio amžiaus žmonėms sunku laiku gauti gerą ir jiems pritaikytą medicininę pagalbą.

Slauga ir priežiūra

Slauga, kaip ir sveikatos priežiūra, buvo dažnai respondentų minima sritis. Slaugos sektorius šioje atmintinėje apima pacientų priežiūrą ligoninėse ir socialinės globos įstaigose. Šiame sektoriuje problema kyla dėl vyresnio amžiaus žmonių priklausomybės nuo slaugančių asmenų, nepriklausomai nuo to, ar tai institucinė globa, ar slauga namuose. Tyrimai rodo, kad diskriminuojamiems asmenims ypač sunku apsiginti nuo labai priklausomų santykių. Šiuo atžvilgiu nuo kitų priklausomiems žmonėms sunku reikšti kritiką arba priimti savarankiškus sprendimus. Tyrimai taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad ilgalaikės ir sveikatos priežiūros srityje paklusnus ir nekritiškas vyresnio amžiaus žmonių elgesys slaugančio personalo atžvilgiu dažniausiai vertinamas teigiamai. Dėl to susidaro situacija, kad vyresnio amžiaus žmonės verčiami elgtis taip, kaip iš jų tikimasi, kad sulauktų dėmesio ir kad su jais būtų gerai elgiamasi (Lukas 2007 m: 44-46).

Teresė, 62 metai

Teresės motinai yra 90 metų, ji gyvena slaugos namuose, kur Teresė ją reguliariai lanko. Ji pastebi, kad jai nepatinka tonas, kuriuo nuolat kreipiamasi į jos motiną. Kai kurie slaugytojai su jos mama kalba kaip su mažu vaiku ir elgiasi taip, tarsi ji pati nieko nebegali nuspręsti ar pasakyti savo pageidavimo, net ir dėl to, ką dėl jos reikėtų padaryti ar kada ji norėtų išgerti kavos. Teresę tai labai erzina ir ji mano, kad ribojama jos motinos apsisprendimo teisė, o slaugytojos elgiasi nepagarbiai.

Primityvus bendravimas

Mūsų apklaustieji nurodė įvairias eidžizmo formas slaugos ir priežiūros srityje. Gana dažnai su vyresnio amžiaus žmonėmis kalbama lyg su vaiku, naudojant labai paprastus žodžius ir sakinių struktūrą, uždarus klausimus, daugiskaitinį įvardį „mes", dažnai kartojant žodžius, kalbant lėtai, skiemenuojant. Toks bendravimas kyla iš stereotipinio manymo, kad globos įstaigose gyvenančių žmonių pažintinės ir jutiminės funkcijos yra susilpnėjusios. Dėl to daugelis globos įstaigose gyvenančių vyresnio amžiaus asmenų jaučiasi nebepriimami rimtai kaip suaugę asmenys. Tai galiausiai daro neigiamą poveikį jų savęs vertinimui.

Klausimai savirefleksijai

Sendami vyresnio amžiaus žmonės praranda savarankiškumą ir gebėjimą priimti sprendimus įvairiose situacijose ir įvairiomis aplinkybėmis. Ar jums taip pat yra tekę tai patirti, o galbūt jums patiems yra kilę tokių minčių apie vyresnio amžiaus giminaičius ar draugus?

Trumpai pagalvokite apie tai. Kaip manote, kodėl taip atsitinka? Dėl kokių priežasčių vyresnio amžiaus žmonės gali prarasti šiuos gebėjimus?

Irina, 60 metų

Irinos 87 metų mama gyvena slaugos namuose. Irina dažnai ją lanko, o karantino laikotarpiu ji kasdien kalbėjosi su mama telefonu. Mama jai sakė, kad slaugos namuose jaučiasi nejaukiai, nes slaugos personalas su ja elgiasi labai šiurkščiai. Ji pasakojo, kad darbuotojai šaukia ant jos taip, lyg ji būtų kurčia, kad labai grubiai padeda jai praustis ir persirengti, šiurkščiai elgiasi atliekant tyrimus, pavyzdžiui, imant kraujo mėginius. Be to, ji teigia, kad atneštas maistas tiesiog nutrenkiamas ant stalo.

Irina sunerimo ir bandė susisiekti su slaugytojomis. Jos atšovė, kad motina tik įsivaizduoja ir kad ją labai sunku prižiūrėti. Irina nepatikėjo šia versija. Po to, kai iš motinos buvo atimtas radijas, nes ji buvo apkaltinta per garsiai klausanti muzikos, Irina nusprendė netylėti. Ji parašė laišką slaugos namų vadovybei ir kalbėjosi su atsakingais asmenimis. Atlikus keletą vidinių patikrinimų paaiškėjo, kad tai nebuvo vienintelis skundas dėl šių konkrečių slaugytojų. Jos buvo nedelsiant nušalintos nuo pareigų, o Irinos motina atgavo savo radijo imtuvą.

Nuo nuvertinimo iki smurto

Irinos mamos atveju žodinis ir fizinis smurtas prieštarauja profesionalios priežiūros taisyklėms ir principams. Mūsų tyrimo respondentai papasakojo pavyzdžių, kai sprendimai už slaugomus asmenis buvo priimami be jų. Toks elgesys dažniausiai grindžiamas stereotipu, kad slaugomi žmonės nebegali priimti sprendimų dėl savo gerovės.

Žodinio ir fizinio smurto atvejai respondentų minėti rečiau. Drastiškas elgesys su Irinos mama rodo, kaip vyresnio amžiaus žmonių gebėjimų nuvertinimas gali baigtis smurtu. Pirmasis žingsnis link smurtinio elgesio yra žmogaus gebėjimo savarankiškai veikti ir priimti sprendimus paneigimas. Iš respondentų pasakojimų matyti, kad peržengus šią mąstymo ribą, smurtautojams gali būti lengviau pateisinti savo veiksmus tariamai netinkamu vyresnio amžiaus žmonių elgesiu.

Sprendimų ir įveikimo strategijos

Per pokalbius sužinojome apie daugybę diskriminuojančio elgesio pavyzdžių ir jo poveikį diskriminuojamiems žmonėms. Jiems buvo labai sunku susidoroti su tokiomis situacijomis, kurios sukėlė nesaugumo, liūdesio ir pykčio jausmus.

Dėl patirto bejėgiškumo daugumai respondentų net buvo sunku įvardinti būdus, kaip elgtis tokiose situacijose. Kai kurie respondentai paminėjo žodinį protestą, pavyzdžiui, pasipriešinimą diskriminuojančiam elgesiui, nepritarimo ir nepasitenkinimo išreiškimą. Kitas asmuo nurodė, kad po neigiamos perdėtos globos patirties ėmė mažiau bendrauti su kai kuriais giminaičiais.

Pašnekovai taip pat paminėjo sprendimų būdus, kuriuos būtų galima taikyti ateityje, kovojant su diskriminacijos dėl amžiaus problema. Viena vertus, sveikatos priežiūros ir slaugos srityje reikėtų didinti gerontologijos ir kitų su senyvu amžiumi susijusių sričių specialistų darbo patrauklumą. Didesnis socialinės gerontologijos specialistų skaičius sumažintų gydytojų krūvį ir leistų jiems daugiau laiko skirti gydymo procesui. Taip pat buvo pabrėžta, kad vaikų ir jaunimo ugdymo programose diskriminacijos ir lygybės temos turėtų daugiau paliesti demografinius pokyčius, kad jaunimas geriau suprastų vyresnio amžiaus žmonių gyvenimą.

Ką galime padaryti?

Diskriminacija dėl amžiaus yra daugialypė problema, kurios sprendimui sunku rasti vieną strategiją. Projekto partnerių ataskaitose pateikiama įvairių gerosios praktikos pavyzdžių, politinių programų ir projektų, kuriais siekiama didesnės lygybės, ir atitinkamų teisinių bei politinių gairių. Be to, visose Europos šalyse veikia ombudsmenai arba kovos su diskriminacija biurai, kur nukentėję asmenys gali kreiptis pagalbos, jei incidentai yra teisiškai pagrįsti ir (arba) diskriminuojantys veiksmai yra įrodomi. Vis dėl to, daugelis čia aprašytų atvejų gali būti laikomi diskriminaciniais, tačiau teisiniu požiūriu už juos nebaudžiama.

Projektas „Išmaniai prieš diskriminaciją dėl amžiaus“ skirtas ne teisiniams klausimams spręsti. Juo siekiama atkreipti dėmesį į stereotipus ir išankstines nuostatas, kuriomis grindžiama diskriminacija. Atsakydami į šioje atmintinėje pateiktus klausimus, jau žengėte didelį žingsnį link suvokimo kaip panaikinti diskriminaciją dėl amžiaus. Norint spręsti eidžizmo problemą, pirmiausia reikia apmąstyti savo pačių suvokimą ir stereotipus. Tai tikrai ne visada lengva ir galima susidurti su neigiamomis nuostatomis. Tačiau šis procesas taip pat leidžia atviriau bendrauti ir įveikti diskriminacinį elgesį.

Toliau pateikiame kelis metodinius principus, kuriais galima vadovautis sprendžiant diskriminacijos dėl amžiaus klausimus. Šie metodai yra kilę iš mokymo apie diskriminaciją apskritai ir pritaikyti diskriminacijos dėl amžiaus problemai. Kai kuriais metodais galima pasinaudoti ir savarankiškai nagrinėjant šią temą. Kiti metodai labiau tinka diskusijai su suinteresuotais asmenimis didesnėse ar mažesnėse grupėse.

Keli pratybų pavyzdžiai

KAS AŠ ESU?

Medžiaga

Rašiklis, popierius, chronometras

Žmonės

2 žmonės, gali būti didesnės grupės

Užduotis

Nustatykite chronometrą trims minutėms. Per šias tris minutes turite rasti tris jus apibūdinančius dalykus. Kaip manote, kokios trys savybės geriausiai jus apibūdina? Kai būsite pasiruošę, įjunkite chronometrą ir užrašykite tas tris savybes. Sėkmės**!**

Vertinimas

Tikimės, kad jums pavyko. Ar pavyko? Juk ne taip paprasta rasti tik tris žodžius, ar ne? Perskaitykite žodžius vieni kitiems ir padiskutuokite apie juos. Galbūt jums padės šie klausimai: Ar manote, kad kitų dalyvių žodžiai yra teisingi? Ar būtumėte pasirinkę kitokius ar tuos pačius žodžius? Ką manote apie savo tris žodžius, kai juos pristatėte ir išgirdote partnerių žodžius? Ar, žvelgdami atgal, būtumėte geriau pasirinkę kitus žodžius, ar kitų dalyvių žodžiai jums atrodo tinkamesni?

Paaiškinimas

Turbūt pastebėjote, kad gana sunku rasti tris jus gerai apibūdinančius žodžius. Kaip įsitikinome taikydami šį metodą seminaruose, tai iš tikrųjų neįmanoma. Galbūt kaip savybę pasirinkote „linksmas“? Bet ar tai tikrai visada tinka, o gal pasitaiko ir melancholiškų akimirkų? Nesvarbu, kokias savybes pasirinkote, jos niekada neapibūdins jūsų visada ir visose gyvenimo situacijose. Ir tik trijų savybių nepakaks, kad apibūdintų visą jūsų asmenybę. Tačiau kai žmones suvokiame remdamiesi stereotipais, būtent taip ir atsitinka. Senas, moteris, mažas – ir mes jau jaučiame, kad žinome, kas ir koks tas žmogus yra. Ši sistema taip pat veikia ir su eidžizmu.

Turėdami šių žinių, galite padėti sau ir kitiems greitai atpažinti amžiaus stereotipus ir elgtis kitaip. Esate teisingame kelyje!

PATIRTYS = PATIRTYS?

Asmenys

Asmenys: mažiausiai 4 žmonės, gali būti didesnės grupės

Užduotys

Paskirkite vieną asmenį iš savo grupės vadovauti. Šis asmuo užduos jums paruoštus klausimus. Kiekvieną kartą, kai į vieną iš klausimų galėsite atsakyti teigiamai, praneškite apie tai. Atminkite, kad kalbama ne apie tai, kas teisinga ar neteisinga, o apie individualią patirtį.

Klausimai

1) Kai įlipu į traukinį ar autobusą, nerimauju, ar rasiu laisvą vietą. 2) Nesileidžiu gydytojų apgaudinėjama(-s). Diagnozę susirandu internete. 3) Nemėgstu elektroninių laiškų, nes niekada nežinau, ar nepaspaudžiu ko nereikia. 4) Į kai kurias keliones renkuosi nevykti, nes nežinau, ar bus tualetų ir laisvų vietų atsisėsti. 5) Stengiuosi grįžti namo iki sutemų, vėliau darosi baisu. 6) Man nesunku vairuoti dideliame mieste. Daugybė automobilių man nekelia streso. 7) Kartais jaučiu, kad mano požiūris nėra išgirstas. 8) Aš žinau šiuo metu populiarias programėles ir programas ir moku jomis naudotis. 9) Domiuosi popmuzika ir naujais leidiniais. 10) Galiu atmintinai padeklamuoti bent du eilėraščius.

Žaidimo vadovas, gali pridėti daugiau klausimų.

Vertinimas

Tikriausiai pastebėjote, kad visi dalyviai į klausimus atsakė skirtingai. Labai mažai tikėtina, kad visi dalyviai teigiamai atsakė į tuos pačius klausimus, nes kiekvienas turėjo skirtingų stipriųjų ir silpnųjų pusių bei patirties. Šis metodas padeda tai įsivaizduoti. Jei norite, galite grupėje aptarti, kas galėjo lemti šias skirtingas patirtis.

Paaiškinimas

Ne visos patirtys yra vienodos. Kasdienes situacijas žmonės suvokia skirtingai, o tai susiję su individualiomis žmonių stiprybėmis, silpnybėmis ir ypatumais. Tokioje pačioje situacijoje žmonės taip pat elgiasi skirtingai. Tai labai priklauso nuo to, kaip žmogus yra suvokiamas. Ar jis matomas kaip moteris, ar kaip vyras, kaip vaikas, ar kaip senas žmogus, kaip turtingas, ar kaip vargšas? Priklausomai nuo to, su kokia kategorija asmuo siejamas.

PRIVILEGIJŲ TESTAS

Asmenys

Vienas arba mažoje grupėje

Užduotys

Perskaitykite šią istoriją. Įvairiose istorijos vietose jūsų bus klausiama, kaip jūs jaustumėtės šioje situacijoje. Pagalvokite ir atsakykite, kaip jaustumėtės jūs.

Istorija

Irina (84 m.) gyvena vidutinio dydžio Europos miesto keturių aukštų namo pirmame aukšte. Ji anksti susidomėjo kompiuteriais, kurių valdymą lengvai perprato, nes yra gabi matematikai ir ja domisi. Prisijunkite prie Irinos ir pasivaikščiokite po miestą.

Irina išeina iš namų apsipirkti. Parduotuvė yra šiek tiek toliau, bet ji visada ten eina pėsčiomis. Jau metus laiko jai reikia nedidelio vežimėlio, kurį ji tempia paskui save. Anksčiau ji visada nešiojosi kuprinę, bet ji jai tapo per sunki (1 klausimas: O jūs?). Irina turi pereiti kelias gatves. Čia ji taip pat įprato mieliau naudotis šviesoforais ir dėl to nukrypsta nuo kelio. Nesant šviesoforo, ji nėra tikra, ar yra pakankamai greita pereiti gatvę (2 klausimas: O kaip jūs?). Atėjusi į parduotuvę, ji renkasi produktus iš lentynų. Ji turi paprašyti kito žmogaus paduoti jos mėgstamą jogurtą, nes jis yra ant lentynos per aukštai (3 klausimas: O kaip jūs?). Prie kasos ji mieliau atsiskaito naudodama išmanųjį laikrodį. Tai paprasta, o mokant grynais ji turi prašyti pagalbos, kai skaičiuoja mokėtiną sumą ir grąžą. (4 klausimas: O kaip jūs?). Grįžti namo jai netoli, bet ji mieliau stabteli ir pasėdi ant suoliuko pavėsyje. Kartą, kai ji to nepadarė, jai ėmė svaigti galva ir ji turėjo ilgam atsiremti į namo sieną. Dėl to jai pasidarė nemalonu (4 klausimas: Kaip jums atrodo?). Grįžusi namo, ji paspaudžia virš jos esančio buto skambutį. Ten gyvena jos anūkas. Anūkas nusileidžia žemyn ir padeda jai įnešti pirkinius. Kai anūkui būna pietų pertrauka, jie abu kartu išgeria kavos (5 klausimas: Kaip yra pas jus?).

Vertinimas

Kaip jums pavyko atsakyti į klausimus? Gal turite panašią patirtį kaip Irina, atsakydami į 1 ir 2 klausimus, o gal jums nesvarbu, kur pereinate gatvę, ir galbūt dažnai greičiau pasiekiate kelionės tikslą? Ar jums kartais tenka prašyti pagalbos kaip 3 klausime, nes kažkas yra labai aukštai, ar esate pakankamai aukštas(a), kad viską pasiektumėte? Ar kartais atsitrenkiate galvą žemose patalpose? Ar jūsų regėjimas geras, ar vengiate tam tikrų situacijų, kai reikia ką nors greitai pamatyti spaudžiant laikui? Pavyzdžiui, Irina prie kasos aparato? Ar jūsų fizinė būklė pakankama kasdieniam vaikščiojimui, o gal, kaip Irina, mieliau kartais atsisėdate atsikvėpti? O ar turite prabangą turėti artimuosius, gyvenančius netoliese ir galinčius praleisti su jumis laiką, kaip 5 klausime?

Tai daug klausimų. Kai į juos atsakysite, sužinosite apie daugybę privilegijų. Galbūt apie tas, kurias turite jūs, galbūt apie tas, kurias turi Irina.

Paaiškinimas

Privilegijos yra atsitiktinės, tačiau iš esmės lemia mūsų gyvenimą. Viena vertus, tai yra sisteminiai dalykai. Kiek pinigų turime, kiek pinigų turėjo mūsų tėvai, kur užaugome, ar būdama moteris arba senas žmogus turite darbą, ar turite Europos pasą, ar ne? Visa tai yra lemiantys veiksniai. Tačiau lemiamą reikšmę turi ir tai, kokių kliūčių randame kasdieniame gyvenime ir kaip mums pavyksta su jomis susidoroti. Išmanusis laikrodis išsprendžia grynųjų pinigų problemą, bet ar pasitikiu savimi, kad naudočiausi šia technologija?

Norint kovoti su diskriminacija dėl amžiaus, naudinga žinoti apie privilegijas. Jei jas suvoksite, galėsite pastebėti galimybes pasisakyti už didesnę lygybę. Jūs einate geru keliu.

Nuorodos

Bundesministerium für Bildung und Forschung (2022): „Viele Erkrankungen werden mit dem Alter häufig", available at: https://www.gesundheitsforschung-bmbf.de/de/viele-erkrankungen-werden-mit-dem-alter-haufig-6786.php (accessed 30.09.2022).

Bundeszentrale für politische Bildung (2014): „M 01.06 Stereotypen und Vorurteile", available at: https://www.bpb.de/lernen/angebote/grafstat/fussball-und-nationalbewusstsein/130843/m-01-06-stereotypen-und-vorurteile/ (accessed: 24.08.2022).

Bytheway, B., Ward, R., Holland,C. & Peace, S. (2007): "Too old – Older people's accounts of discrimination, exclusion and rejection, available at: https://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/downloads/EN/publikationen/Too_Old.pdf?__blob=publicationFile&v=2 (accessed 28.09.2022).

Cherubini, A., Del Signore, S., Ouslander, J., Semla, T. & Michel, J. (2010): "Fighting Against Age Discrimination in Clinical Trials.", In: Journal of American Geriatrics Society, 58, 1791-1796.

European Commission (2012): "Special Eurobarometer 378 – Active Ageing", available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/MEMO_12_10 (accessed 14.08.2022)

European Commission (2019): „Special Eurobarometer 439: Discrimination in the European Union", available at: https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2251 (accessed: 19.08.2022).

Eurostat (2019): "Ageing Europe – Looking at the lives of older people in the EU", available at: https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10166544/KS-02-19%E2%80%91681-EN-N.pdf/c701972f-6b4e-b432-57d2-91898ca94893 (accessed 18.08.2022).

Heitmeyer, W. (Hrsg.) (2008): "Deutsche Zustände – Folge 6", 1.Auflage, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.

Higashi, R., Tillack, A., Steinman, M., Harper, M. & Johnston, C. (2012): "Elder care as "frustrating" and "boring": Understanding the persistence of negative attitudes toward older patients among physicians-in-training.", In: Journal of Ageing Studies, 26, 476-483.

Lukas, C. (2007): "Das Abhängigkeitsunterstützungskript im Pflegesetting Experimentelle Studien zu situativen und personalen Moderatoren", available at: https://ubt.opus.hbz-nrw.de/opus45-ubtr/frontdoor/deliver/index/docId/272/file/Christina_Lukas_Abh%c3%a4ngigkeitsunterst%c3%bctzungsskript.pdf [accessed 29.09.2022].

UNECE (2019): "Bekämpfung von Altersdiskriminierung in der Arbeitswelt", In: UNECE Kurzdossier zum Thema Altern Nr.21.

Universität Köln (2022): „Altersdiskriminierung", available at: https://vielfalt.uni-koeln.de/antidiskriminierung/glossar-diskriminierung-rassismuskritik/altersdiskriminierung (accessed: 03.08.2022).

World Health Organisation (2022): „Ageing: Ageism", available at: https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/ageing-ageism (accessed: 05.08.2022).

Smart Against Ageism

Bendrai finansuoja Europos Sąjunga

Europos Komisijos parama šio leidinio leidybai nereiškia, kad ji pritaria jo turiniui, kuris atspindi tik autorių požiūrį, ir Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokį jame pateiktos informacijos panaudojimą.